

La fi de la comunitat jueva de Vic. Béns i conversió dels últims jueus (1391)

Irene LLOP JORDANA

Universitat de Vic

Rebut: 05.12.2012 — Acceptat: 16.01.2013

Resum. La segona meitat del segle XIV va ser nefasta per a la comunitat jueva de Vic, que l'any 1391 va desaparèixer. Aquest article se centra en l'estudi de dos documents d'aquell any: un inventari dels béns de les cases de tres jueus i la conversió dels sis darrers jueus vigatans.

Paraules clau: comunitat jueva, Vic, documentació notarial, inventari, conversió, 1391

The end of Vic's Jewish community. The last Jews' goods and conversion (1391)

Abstract. The second half of the 14th century was a grim period for Vic's Jewish community, which ceased to exist in 1391. This article focuses on the study of two documents from the year in question, namely an inventory of the goods in three Jews' houses and a record of the conversion of Vic's last six Jews.

Keywords: Jewish community, Vic, notarised documents, inventory, conversion, 1391

1. Introducció

Perque es á saber, que l'any 1391 fou malestruch y terrorífich pe'ls jueus de Catalunya i de Espanya entera, y que mentres tropells de gent facinerosa assolavan els calls juhichs de Barcelona, de Girona y de moltes poblacions de Aragó y Castella, robant y matant vil y covardament als desvalguts hebreus que'ls habitavan; els ciutadans de Vich acullían en son sí, tractantlos com á germans seus en Jesucrist, als restos de l'aljama que hostatjavan, ja del tot convertits per inspiració divina á la santa fè catòlica.¹

La conversió dels últims jueus de Vic l'any 1391 va suposar la fi d'una comunitat que existia des de feia més de cent cinquanta anys a la ciutat. Els *Libri Judeorum* que es conserven a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV) ens aporten nombroses notícies de la comunitat entre 1264 i 1354. Si bé les notícies dels primers jueus que van actuar a la vila de Vic daten de 1231, la referència del primer jueu *de Vic* és de 1240. Es tracta de Bonastruc, probablement Bonastruc Satorra, l'únic Bonastruc documentat en aquesta època, casat amb Regina Cabrita, esmentada jueva *de Vic* quatre anys després. Es tracta d'un matrimoni que uns anys abans havia realitzat negocis a Vic esporàdicament. Aquesta família serà, juntament amb les de David Canviador, de Mallorca i de Manresa, una de les que més presència tindran en la documentació del segle XIII. L'any 1277 els jueus de Vic van adquirir un pati per a construir-hi la sinagoga i l'escola de jueus, i fins al 1327 no trobem notícies de la compra d'un terreny per a construir-hi el cementiri. Al segle XIV, la família de Mallorca serà la més destacada, tant per les activitats econòmiques com per l'ocupació de càrrecs de l'aljama, esmentada per primera vegada el 1318.²

L'arribada de la pesta negra l'any 1348 coincideix amb la mort dels jueus més destacats de l'aljama, i amb el darrer volum dels *Liber Judeorum* s'acaba la documentació continuada de la comunitat. Per a conèixer la darrera etapa, hem de consultar la documentació notarial, que ens dóna notícies escaduses de la cada vegada més migrada comunitat jueva vigatana. L'any 1391, coincidint amb els atacs als calls de Catalunya, trobem les últimes notícies de la comunitat.

1. CORBELLA, *L'aljama de jueus de Vic*, p. 162.

2. A causa de la doble jurisdicció de Vic, els jueus vigatans eren del bisbe o del senyor de Montcada; l'any 1315 se signà un concanvi pel qual el rei passà a ser senyor de la partida inferior o del bisbe.

2. El call vigatà a la segona meitat del segle XIV

Els *Libri Judeorum* ens ajuden a establir la demografia del call vigatà a mitjan segle XIV. Entre 1340 i 1348, any de l'esclat de la pesta negra, documentem vint-i-nou homes i quinze dones:

HOMES: Aaron Sallem, Astruc Cresques, Astruc Jucef (casat amb Tolrana), Astruc Mercadell (de Torroella de Montgrí), Astruc Prohençal (de Bagà), Astruc Vidal (casat amb Dolça), Astruc Vidal Maimó (fill de Vidal Maimó), Baró Astruc (casat amb Regina), Baró Prohençal (mestre físic, de Bagà), Benvenist Rossell (de Barcelona), Bonastruc de Blanes, Bonjueu de Blanes (gendre de Maimó Bonjua), David Mossé (de Lleida, casat amb Mirona), David Salomó, Jacob Cohèn, Jucef Astruc, Jucef de Mallorca, Jucef Lobell (casat amb Preciosa), Jucef Vidal (fill de Vidal Jucef), Jucef Xaham, Maimó Bonjua (mestre físic), Mayliu, Prohençal Baró (físic de Berga), Rovèn Mercadell (de Torroella de Montgrí), Salomó Taroç (de Girona), Salomó Vidal (fill de Vidal Jucef), Vidal (fill de Salomó Vidal), Vidal Maimó, Xaham/Vidal Bonjua, rabí.

DONES: Dolça/Usla (vídua de Vidal Jucef), Dolça (dona d'Astruc Vidal), Dolça (casada amb Astruc Mercadell), Dolça (dona de Jucef Vidal), Dolça (vídua de Vidal Jucef), Ester (dona de Benvenist Rossell), Goig (dona de Salomó Vidal), Goig (dona de Vidal, fill de Salomó Vidal), Maimona (filla de Vidal Jucef), Preciosa (dona d'Astruc Vidal Maimó), Preciosa (dona de Jucef Lobell), Preciosa (dona de Rovèn Mercadell), Preciosa (dona de Prohençal Baró), Regina (dona de Benvenist Rossell), Regina (dona de Baró Astruc).³

Alguns d'aquests jueus i jueves residien puntualment en altres poblacions amb comunitats jueves amb les quals tenien alguna relació econòmica i/o de parentiu (Torroella de Montgrí, Moià, Manresa i Girona).

Els jueus més importants de l'aljama eren els fills de Vidal Jucef i Dolça, sobretot els germans Jucef i Salomó Vidal.

Entre 1348 i 1354, es documenten vint homes i nou dones al mateix manual, i un manual de la mateixa època esmenta dues dones que no apareixen als llibres de jueus, Estela i Conort, filles d'Astruc Jucef i Tolrana, difunts.⁴ Durant aquests anys van morir alguns dels principals jueus de la comunitat: David Mossé (entre març i setembre de 1348), Maimó Bonjua (1348), Salomó

3. LLOP, «La comunitat jueva de Vic»; LLOP, «Noves dades».

4. ABEV, ACF-351, f. 13r-v, 17 de gener de 1348.

Vidal (1349), Astruc Mercadell (1348-1350), Jucef Vidal (1350) i Astruc Prohençal (1351).

L'11 de desembre de 1350, Vidal Maimó, jueu de Vic i tutor dels orfes Isaac, Baró i Salomó, fills d'Astruc sa Torre, jueu de Verges, reconeix deure a Baró Prohençal, jueu físic de Vic, seixanta-quatre sous per la cura dels infants durant noranta-sis dies a casa seva, a raó de vuit diners cada dia entre tots tres.⁵ El document de l'assignació de tutor va ser donat pel vescomte d'Empúries.⁶

A partir de 1354, la finalització de la sèrie ens obliga a consultar altra documentació, com els manuals notariais, per a conèixer els membres i l'activitat dels jueus que van romandre a la ciutat a la segona meitat del segle XIV, entre l'esclat de la pesta negra (1348) i la conversió dels últims jueus vigatans (1391). En aquesta documentació, la presència de jueus és molt puntual i, a mesura que avança el segle, menys freqüent.

En els anys immediatament posteriors a la finalització dels *Libri Judeorum*, els manuals ens aporten informació sobre la vida a la comunitat després de la mort de Salomó i Jucef Vidal. L'últim testament de Salomó Vidal va ser clos per Guillem de Terres, notari de Vic, el 13 d'agost de 1348. Del seu fill i hereu, Vidal Salomó, Benvenist Rossell i Rovèn Mercadell n'eren marmessors i tutors. Les notícies de la família de Jucef Vidal són abundants. Benvenist Rossell era el procurador de les filles de Jucef Vidal. Els procuradors dels germans Vidal van demanar el retorn de préstecs en nombrosos documents. Dolça, la vídua de Jucef Vidal i tutora de la seva filla en comú, Astruga, tenia problemes per l'honor⁷ que Ramon de Dosrius i la seva dona van vendre per lliure i franc alou a Jucef Vidal *per tempore mortalitatum* i que restava inculta, ja que va trobar l'oposició de les fillastres. Entre les notícies d'altres membres de la comunitat, caldria destacar l'afer pels drets de la part d'una casa a Girona que implicà jueus gironins i vigatans, ja que Salomó Jucef, jueu de Girona, vivia a Vic; la seva dona, Astruga, era menor de vint-i-cinc anys. L'any 1354, els jueus vigatans Astruc Cellem, la seva dona Dolça i la filla d'aquests, Mirona, vivien a Hostalric. La llista dels jueus i jueves presents en la documentació és la següent:

---

5. ABEV, ACF-4606, f. 166v.

6. L'instrument públic, de 1349, va ser clos per Raimon Marc, notari de la vila de Castelló. Vegeu CORBELLA, *L'aljama de jueus de Vic*, p. 196-197.

7. Finca que es té en arrendament vitalici.

Benvenist Rossell i la seva dona Ester; Rovèn Mercadell i la seva dona Dolça; Jucef Vidal i la seva dona Astruga; mestre Baró Prohençal; Dolça, vídua de Jucef Vidal (va anar a Girona); Salomó Jucef i la seva dona Astruga; Astruc Vidal Maimó; Astruc Bonjua; Astruc Cellem, la seva dona Dolça i la seva filla Mirona (van anar a Hostalric).⁸

Des de mitjan segle no tenim cap més notícia relativa a la vida comunitària i a l'organització de la comunitat. Què va passar amb la sinagoga? Fins quan van tenir rabi? Quan deixa d'anomenar-se *aljama*? Qui van ser els secretaris durant aquesta difícil etapa? Se seguia utilitzant el cementiri jueu?

La davallada de població jueva va ser provocada per la mobilitat i la conversió dels seus membres. A final del segle són pocs els jueus documentats: Salomó sa Torra, Deuslosal Jucef i la seva dona Mayrona, Bonadona, Jucef Barçelay i la seva dona Regina.

Les relacions de la comunitat jueva de Vic amb jueus d'altres comunitats ens mostren contactes amb comunitats molt allunyades i que no registràvem en la documentació notarial anterior:

— El 20 de març de 1382, Bonjuha, jueu de Vilafranca del Penedès, té en pura comanda catorze lliures de Salomó sa Torra, jueu de Vic.⁹

— El 5 de maig del mateix any, Regina, amb el consentiment del seu marit, Samuel Barçelay, jueu de Vic, constitueix procurador Deuslosal Jucef, jueu de Vic, per recuperar cent sous que li llegà na Bona [...], jueva que va ser dona d'Astruc de Sentiveri, jueu de Perpinyà, difunt.¹⁰

Quatre dies després, Bonadona, jueva, constitueix procurador Salomó sa Torra, jueu de Vic.

Uns quants anys més tard, el 13 de febrer de 1388, Salomó sa Torra, jueu de Vic, reconeix a un colteller de Vic un deute de set florins i mig d'Aragó per un vestit de drap de lli de *lividi coloris*, que li tornarà per Pasqua.¹¹ Salomó sa Torra és qui apareix més sovint als manuals. Es tracta d'un dels infants que va arribar a Vic amb els seus germans, ja que era orfe: el seu pare era un jueu de Verges i el seu tutor va ser Vidal Maimó, jueu de Vic. És, també, un dels jueus

8. LLOP, «La comunitat jueva de Vic».

9. ABEV, ACF-510, f. 299r.

10. ABEV, ACF-510, f. 299r.

11. ABEV, ACF-622, f. 12v.

a qui van inventariar la casa: vivia en un obrador a la partida de Montcada. Curiosament, el primer jueu *de Vic* es deia Bonastruc *Satorra*.

Les últimes notícies relatives als jueus de Vic són de l'any 1391, un any molt crític per a les comunitats jueves catalanes. Per a la de Vic, va suposar el final.

3. Inventari de les cases dels jueus de Vic (1391)

El dia 8 d'agost de 1391, el regent del batlle de Montcada, Guillem Ferrer, a instàncies del procurador de Montcada, Francesc de Grau, va fer inventari dels béns de les tres cases on vivien jueus.¹² El motiu de l'inventari era la protecció dels béns d'aquests jueus arran de la persecució i els atacs a diversos llocs de Catalunya i Aragó. Es tracta dels habitatges de Coloma, Selic i Salomó sa Torra. Són habitatges que no es diferencien, pel que fa als elements, dels habitatges dels cristians i que són modestos, amb pocs mobles i objectes de poc valor i, sovint, gastats. Salomó sa Torra és l'únic que té objectes exclusivament i inequívocament jueus.

La primera de les cases inventariades va ser la de la jueva Coloma, situada al carrer d'en Guiu, entre la catedral i el palau de Montcada, un dels carrers on es documenten més jueus des del segle XIII.¹³

Es tracta d'una casa amb menjador, cuina i dues cambres. A l'entrada hi havia sis somades de llenya, una post de dur pa al forn, un sedàs, un barral,¹⁴ un orinal i una llumenera,¹⁵ dues bótes de mena,¹⁶ en una de les quals hi havia vi, un barral gran de vidre, una caixa plana i una altra de tancada amb clau (que va ser segellada), una setra de vidre,¹⁷ un banc i una post de banc. El següent espai és el menjador, on hi havia una guatlla viva en una gàbia i altres

12. Vegeu l'annex 1, text núm. 1.

13. Després de la desaparició de la comunitat, encara es coneixia com a *carrer dels Jueus*: l'any 1572 Jaume Valls va establir un pati o casal al carrer d'en Guiu o *dels Jueus* (Arxiu Municipal de Vic [AMV], Privilegis, llibre xv, f. 283; JUNYENT, *Jurisdicció i privilegis*, p. 292). Va passar a anomenar-se plaça de Montrodon i, després, placeta de Malla.

14. Recipient per a líquids.

15. La *llumenera*, present en diferents estances i a tots els habitatges de l'inventari, és un oli de llum que anava subjectat amb un ganxo.

16. Es tracta d'una bóta menys gruixuda que el bocoi.

17. És un recipient que té una nansa en un costat i el broc a l'altre (vegeu SANTANDREU, *La vila de Berga a l'edat mitjana*, p. 407).

elements propis de l'estança: bancs, una taula, llumeneres, un setrill de vidre. A continuació, a la cuina anoten quatre olles de terra i quatre escudelles de terra, i un gavadal de fusta i un cànter.¹⁸ El gavadal és l'únic estri de neteja citat, ja que serveix per a rentar plats i estris de cuina. A la cambra de la casa hi ha una màrfega, un cubell, dues gonelles¹⁹ de poc valor, una mica de lli i un parell de formatges. Aquests formatges són l'únic aliment descrit i la gonella és l'única peça de vestir de la casa. A l'altra cambra, només quatre ampolles amb aigua.

A continuació es va fer inventari de la casa d'en Selic, que era el diminutiu de Deuslosal.²⁰ En realitat, només ens descriu dos espais: un obrador i una cuina. L'obrador era multifuncional, ja que hi trobem mobles de cambra i roba, però també objectes propis del treball relacionat amb el fil. Els objectes i els mobles que es descriuen són dues bótes de mena buides, un cànter, una banca, dos sacs plens de palla, dues posts, una biga mestra, una senalla, un llit amb màrfega, posts i capitells, així com una màrfega, un travesser,²¹ un orinal, una escudella de terra, un colador de fusta, un ganivet; Deuslosal/Selic tenia una ballesta. Cal destacar que, tot i que hi trobem roba de llit —una flassada blanca, un parell de llençols, una vànova, dues tovalles—, ens descriu també roba del vestuari d'aquest jueu: una camisa d'home i una de dona, i una capa amb caperó,²² així com un cofi²³ amb un parell de sabates. Dos elements per a filar llana, un cove amb vint rams de borra de flassader, un paner amb llana, tres cabdells de fil de cànem, vint rams de llana, una cofa²⁴ blava i una mica de cotó es poden relacionar amb l'ofici del jueu.

---

18. El *cànter* és semblant al càntir, és un recipient de cos arrodonit, coll recte i una nansa a cada costat del coll, sense broc (vegeu SANTANDREU, *La vila de Berga a l'edat mitjana*, p. 406-407).

19. La *gonella* és una vestidura d'homes i dones, amb cos i falda, que generalment porta mànigues.

20. No sabem si es tracta de Deuslosal, marit de Mayrona, citat als manuals notariais a mitjan anys vuitanta del segle XIV.

21. El *travesser* és el coixí que va de banda a banda del llit.

22. El *caperó* era un cobricap alt i punxegut, que en alguns casos formava part d'una mena de capa sobre les espatlles i l'esquena.

23. El *cofi* és una mena de senalla plana.

24. La *cofa* és una senalla de diferents formes.

Tot seguit descriu una altra casa, que és d'en Torrent, que era el lloc on Deuslosal cuinava. La descripció dels mobles i els estris de cuina inclou una taula ampla amb capitells, un banc, una llumenera, dos gavadals, un morter de fusta i un *boix*,²⁵ una cassola i uns ferros de foc que identifiquem amb un trespeus,²⁶ un colador de fusta, tres ampolles i dos gots, tres tasses de terra, sis olles i una cassola, diversos recipients per a guardar i transportar aliments (formatge i sal), un altre colador, un aster de ferro,²⁷ un sedàs amb llana i unes cardasses.²⁸

El darrer espai és l'obrador on viu Salomó sa Torra, propietat de Pere de Codonyà, ciutadà de Vic, cristià. Obren l'obrador el propietari i un dels testimonis, Francesc de Coll. El primer que troben és un llit, una màrrega, posts i capitells, una flassada ratllada blanca i vermella, un parell de brins de cànem, una vànova de poc valor, una cortina verda, i un matalàs i un travesser que madona Codonyana va dir que eren seus. Seguint l'inventari, destaca la gran quantitat de roba que hi trobem. Un parell de llençols, una flassada blanca, unes tovalles de cotó, una gonella de drap vermell, gastada, de dona, un caperó de burell,²⁹ un caperó de mesclat³⁰ de poc valor, dues estisores de poc valor amb les beines, dos tirabraguers,³¹ una dagueta, una panera, una portadora,³² un cove, un caperó vermell, un bon drap obrat de seda, un llençol de seda, una camisa d'home, una senalla amb dos caperons. En un cove hi ha unes estisores de sastre, fet que explicaria la presència de tanta roba i podria indicar l'ofici del jueu. També hi havia un sac blanc, una gramalla³³ de poc valor, un mantó de burell de poc valor, un sac de portar blat de poc valor. Deixant de banda la roba, descriu una ampolla gran de vidre, una portadora, una ampolla petita i un embudet, una mena de colador, una bóta llarga, una ballesta

25. El *boix* és una mà del morter.

26. Es deu tractar d'un trípod de ferro amb una graella a la base, en la qual es devia posar l'olla o la cassola sobre el foc.

27. L'*aster* servia per a cuinar a l'ast.

28. La *cardassa* és una carda grossa, l'instrument per a pentinar la llana, consistent en una post amb mànec; per una cara té un folre de cuir i per l'altra, unes punxes de metall (vegeu SANTANDREU, «La vila de Berga a l'edat mitjana», p. 421).

29. El *burell* és una roba de llana basta i gruixuda.

30. El *mesclat* consisteix en el drap teixit de diferents espècies de fils.

31. El *tirabraguer* és una corretja tibant que sosté el braguer.

32. La *portadora* és una caixa amb nanses que permet el transport.

33. La *gramalla* era una túnica llarga que arribava als peus; podia anar acompanyada de caperó i era utilitzada per homes i per dones.

amb el *croc*,³⁴ un sac de canemàs,³⁵ una llumenera, una flassada d'Aragó, un banc. En una barra hi havia els següents objectes: una capa ratllada, pell de conill, un *jupó*,³⁶ una gramalla de burell i pèl ras, una gonella de color blau clar, un *cota*³⁷ de burell de dona, vermella, un mantell blau amb les vores verdes, una gramalla de color blau clar, un mantó de burell nou, una mantellina blava, una gonella de burell de dona, una cota o curtapeu de Malines vermella, una cota blava de dona, una cota blava amb pell d'anyell de dona, una gramalla blava, una altra gramalla blava nova, una de color blau fosc amb la roda vermella, una gramalla mesclada amb roda vermella, un parell de calces negres,³⁸ una mantellina negra, una cofa de burell. També hi havia una caixa tancada amb clau, que va ser segellada amb el segell del saig, en Ferrer Masana, una altra caixa que va tenir la mateixa sort, uns motlles, una caixa també plena de robes que va ser lligada amb una corda i va ser segellada, i una caixa plana buida. Aquest jueu té un element lúdic: un tauler de joc. I és l'únic que té elements jueus: no tan sols un escriptori de llibres, sinó també dos llibres de jueus, i dues de les peces de roba tenen la roda de jueu. Els jueus estaven obligats a vestir una capa amb caputxa i amb una rodella en un lloc visible des del Concili IV del Laterà. L'any 1340 el rei mana als seus oficials, a petició dels jueus de Vic, que aquests no siguin obligats a portar una rodella major que la que portaven els jueus de Barcelona.³⁹ Un manuscrit del segon quart del segle XIV que es conserva a l'Arxiu Municipal de Vic obliga «a tot juheu estrany o privat qui aia XII anys ho més port roda de drap vermel ho groch per mig en la vestadura subirana devant en lo pits e que la roda sia ample de 1 croat d'argent e que no la gos amagar sots ban de XX sous».⁴⁰ L'obrador va ser tancat i segellat amb el segell del saig.

34. El *croc* («troch» en el document) és una peça corba que estirava la corda de la balles-ta fins a muntar-la i posar-la subjecta a la nou (vegeu SANTANDREU, *La vila de Berga a l'edat mitjana*, p. 436-438).

35. El *canemàs* és un teixit groller i clar de fils fet amb fil de cànem.

36. El *jupó* és una peça de roba que arribava fins a la cuixa, tenia la cintura i els malucs cenyits, i era utilitzada pels homes.

37. La *cota* es posava sobre totes les peces de roba i sota el mantell.

38. Fins a la segona meitat del segle XIV, les *calces* o *mitges* cobrien fins a la part alta de la cuixa i tapaven les cames; posteriorment, els vestits es van escurçar i les mitges es van allargar fins a arribar fins a la cintura, on es cordaven (vegeu SANTANDREU, *La vila de Berga a l'edat mitjana*, p. 346-347).

39. ESCRIBÀ i MAÑÉ, *The Jews*, p. 139.

40. CUNILL, «Ordinacions», p. 23-27.

4. Les conversions dels jueus de Vic

Des de mitjan segle XIV, especialment després de l'esclat de la pesta negra i de la davallada de l'aljama, alguns jueus es van convertir al cristianisme.⁴¹

Abans d'aquesta data, els manuals de la sèrie de llibres de jueus ens donen dues notícies de conversos. El primer convers documentat és Mateu de Camprodon, de qui només se'ns diu que va ser jueu: no sabem d'on era ni quin era el seu nom com a jueu, ni tan sols si vivia a Vic.⁴² A principis del segle XIV, Mossos, fill de David Canviador, es convertí al cristianisme; en un document de 1307 apareix amb el nom de Jaume de Murga,⁴³ però anys després és anomenat Jaume Çentiga.⁴⁴

El darrer manual d'aquesta sèrie acaba amb el document segons el qual Preciosa, filla del difunt Salomó Vidal i dona de Rovèn Mercadell, dona a As-truc Bonjua, jueu de Vic, els drets sobre el deute de Pere de Malla que li va cedir el seu germà Bernat de Tresbéns, convers.⁴⁵ Bernat canvià el nom per Pere Andreu, segons consta en un procés civil per reclamació de deutes de 1371, que informa que era draper.⁴⁶ Aquest no va ser l'únic fill de Salomó Vidal que es convertí al cristianisme. Una filla, Francesca, es casà amb Bernat Codina, de Caldes de Montbui. Bernat/Pere i Francesca eren menors quan es van convertir, i la cúria de la vegueria els assignà com a tutor Pere de Quadres, de Sant Esteve de Granollers. Segons un petit inventari dels seus béns mobles, hi havia partides per un valor total de 30 000 sous, és a dir, que tenien un important potencial econòmic.⁴⁷ L'any 1366 en Francesc Vidal era jutge ordinari de la reial cúria de Vic i Osona.⁴⁸

El 1372, un procés civil, incomplet, també per reclamació de deutes, tenia com a defensor Pere Bernat, que quan era jueu s'anomenava mestre Baró

---

41. Vegeu en l'annex 2 la llista de conversos, en la qual consta el nom del convers o conversa, el nom que tenia quan era jueu (quan ens és conegut) i l'any en el qual apareix documentat.

42. ABEV, ACF-10, f. 207v, any 1264.

43. ABEV, ACF-4592, f. 79r.

44. ABEV, ACF-4607, f. 7r i 9r.

45. ABEV, ACF-4606, f. 174v-r, any 1354.

46. ABEV, ACF - Processos Civils, lligall 1330.07.

47. CORBELLÀ, *L'aljama de jueus de Vic*, p. 142.

48. CORBELLÀ, *L'aljama de jueus de Vic*, p. 142.

Prohençal;⁴⁹ un fragment del mateix procés l'anomena mestre Pere Baró.⁵⁰ Es tracta del fill de Prohençal Leví i Goig (filla de Vidal Jucef i Dolça), jueu de Bagà, que visqué a Vic i a Moià, pare de Prohençal Baró, que també era metge. Va ser qui va tenir cura dels tres orfes de Verges. Era nebot de Jucef i Salomó Vidal.

Una jueva de la partida de Montcada es convertí, va prendre el nom de Constança i es casà amb Bernat de Muntros, teixidor habitant de Vic. En un interessant document de l'any 1388 reconegué haver rebut les 6 lliures i 5 sous que restaven de les 9 lliures de moneda barcelonesa de tern que els consellers i el consell de la ciutat havien promès donar-li després de la seva conversió.⁵¹

Les últimes notícies de conversos vigatans, fins ara, daten de 1399.⁵² Aquell any es van signar, a Barcelona, els capítols matrimonials entre els conversos Francesc, vidu de Joana, fill del convers Guillem Blanch, de Castellnou d'Arri (França) i Margarida, filla del jueu ja difunt Vidal Maimó i la conversa Flor Prat (Vidal Maimó era pare d'Astruc Vidal Maimó, casat amb Astrugona, filla de Jucef Lobell i Preciosa; era el tutor de Salomó sa Torra). En aquells moments Margarida encara vivia a Vic i era germana de Bernat Minyana, sastre convers ciutadà de Vic, i de Maimó Vidal, jueu de Barcelona. Aquesta és una mostra d'una situació que no devia ser estranya: la coexistència de membres jueus i conversos en una mateixa família. Segons el document, els germans constitueixen un dot de 60 florins d'or d'Aragó a la seva germana i li donen com a penyora una Bíblia hebrea escrita sobre pergamins, amb cobertes de cuir vermells i claus de llautó.

L'última notícia relativa als jueus de Vic és del dia 11 d'agost de 1391, tres dies després de la realització de l'inventari de les cases de jueus de la partida de Montcada. Aquell dia es van convertir les quatre jueves i els dos jueus que restaven a Vic. No sabem si entre les dones hi havia Coloma, ni si els dos jueus són Deuslosal i Salomó, ja que el document que ho relata no dona noms ni detalls, però conté el dibuix d'una dona... que ja no és jueva, sinó conversa.⁵³

49. ABEV, ACF - Processos Civils, lligall 138.

50. ABEV, AVV - Processos Civils, lligall 1380.05.

51. ABEV, ACF-4529, f. 90r.

52. Es tracta d'un document que no es conserva a l'ABEV sinó a Barcelona, però Corbella no ens en dóna la localització. CORBELLA, *L'aljama de jueus de Vic*, p. 143-146.

53. ABEV, ACF-505, f. 199v; vegeu l'annex 1, text núm. 2. CORBELLA, *L'aljama de jueus de Vic*, p. 215.

Bibliografia

- ALCOVER, Antoni; MOLL, Francesc de B. *Diccionari català-valencià-balear* [en línia]. [Barcelona]: Institut d'Estudis Catalans; [Palma de Mallorca]: Moll, 2000. <<http://dcvb.iecat.net>> [Consulta: 1 desembre 2012].
- ASSIS, Yom Tov. «Los judíos de Cataluña: fuentes y posibilidades de estudio». En: *Actes del Primer Col·loqui d'Història dels Jueus a la Corona d'Aragó*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1991, p. 139-155.
- CORBELLA, Ramon. *L'aljama de jueus de Vic*. Edició i pròleg d'Imma Ollich. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 1984. (Osona a la Butxaca; 7-8) [1a ed.: 1909]
- CUNILL, Sagimon. «Ordinacions sobre bans y penes a Vich en el segle XIV». *Butlletí del Centre Excursionista de Vich*, 5, núm. 52 (1925).
- ESCRIBÀ, Gemma; MAÑÉ, Maria Cinta. *The Jews in the Crown of Aragon: Regesta of the Cartas Reales in the Archivo de la Corona de Aragon*. Vol. II: 1328-1493. Jerusalem: The Central Archives for the History of the Jewish People: Hispania Judaica: The Hebrew University of Jerusalem, 1988. (The Henk Schussheim Memorial Series. Sources for the History of the Jews in Spain; 4)
- JUNYENT, Eduard. *Jurisdicció i privilegis de la ciutat de Vic*. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, 1969. (Publicacions Monogràfiques del Patronat d'Estudis Ausonencs; 66)
- LLOP, Irene. «La comunitat jueva de Vic a l'època de la pesta negra». En: *IV Congrés per a l'Estudi dels Jueus en Territoris de Llengua Catalana*. [En premsa]
- «Noves dades de l'activitat dels jueus de Vic al Cabrerès (1345-1348)». En: *Ausa*, 172 (2013). [En premsa]
- SANTANDREU SOLER, Maria Dolors. *La vila de Berga a l'edat mitjana. La família dels Berga* [en línia]. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2006. <<http://hdl.handle.net/2445/35557>> [Consulta: 1 desembre 2012].

Annex 1. Textos documentals

1

1391, agost, 8

El regent del batlle de Montcada fa inventari dels béns de les cases dels jueus de Vic Coloma, Selic/Deuslosal i Salomó sa Torra amb motiu de les persecucions als jueus que es registren a tot Catalunya.

ABEV, ACF - Processos Civils, lligall 1300.02, inventari de les cases de jueus de Vic (1391). Vegeu la figura 1, al final de l'annex.

[f. 1r] Noverint universi quod die martis octava die mensis augusti anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo primo, venerabilis Gillemus Fferreri, regens baiuliam partis⁵⁴ superioris vocatur de Montechateno, accessit apud hospicium habitationis de na Coloma, Iuhe, constitutum in vico vocato den Giu, attendens quod rumor et tumultus esset per aliquas civitates et loca Catalonie et Regni Aragonie ideo pro conservatione et bonorum dicte Colome et aliorum Ebreorum ad instanciam et⁵⁵ requisitionem venerabilis Ffrancisci de Gradu, procuratoris dicte partis,⁵⁶ fecit aperire in hospicio dicte na Colome. Et apperto dicto hospicio fecit inventarium presentibus pro testibus Francisco de Collo et Andrea Oliveriis. Et fecit seu incepit inventarium in modum qui sequitur.

[f. 1v] Et primo inintroitu dicti hospicii circa vi salmatias de leya.

Item una post de dur pa a forn.

Item I sedàs e un baral.

Item un orinal e un lumaner.

Item dues bótes de mena e an la que ha un poch de vi.

Item I baral gran de vidra.

Item una caxa plana e una tanchada ab clau le qual fo segelada.

Item una cetra de vidra.

---

54. Segueix: *supe.*

55. Segueix: *Reg.*

56. Segueix: *f.*

Item una bancha e una post de banch.
 Item en lo meyardor I gàbia ab una glatla viva.
 Item un banch.
 Item dos banchs e una teula.
 [f. 2r] Item III oles de terra.
 Item un stoy de crey.
 Item un lumaner de terra.
 Item I setrý de vidra.
 Item dos lumaners.
 Item en la cuyna IIII oles de terra e IIII scudeles de terra.
 Item un gavadal de fust.
 Item un càntar.
 Item la cambra I màrfaga ab un cubei payès.
 Item dos gonelets de pocha velor.
 Item un poch de li.
 Item un parel de fromages.
 Item en altra cambra ab IIII empoles ab alcunes aygües.

[f. 2v] Testes: Berengarius Solaloch, Frahcischus de Coll.

Noverint universi quod die martis octava die mensis agusti anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo primo, venerabilis Guillelmus Fferreri, regens baiuliam partis superioris vocate de Montechateno, attendens quod rumor et tumultus est per multas civitates et loca Regni Aragonie contra et adversus Ebreos sive Iudeos. Et cum Ebrei comorantes in civitate Vicensi sint acceptati et absconsi a dicta civitate Vicensi seu ab eorum abitacionibus idcirco discretus venerabilis regens pro conservatione bonorum dictorum Iudeorum accessit apud⁵⁷ hospicium habitacionis d'en Selic.

[f. 3r] Et primo in dicto hoperatario dues bótes de mena⁵⁸ buydes.
 Item dos cotus de filar lana.
 Item un cànter de cet.
 Item una bancha.
 Item un speer.

---

57. Segueix: *hospicium*.

58. Segueix: *æ-buy*.

Item dos sauchs plens de paya.
Item un cofici.
Item dos comenors de pocha valor.
Item I cova ab xx rams de bora de flasades.
Item un paner ab lana.
Item I bericó de pocha valor.
Item dues posts.⁵⁹
Item una camisa de⁶⁰ home.
Item altra camisa dona.
[fol. 3v] Item I senaya ab un caperó vermey.
Item una buiga mestra.
Item un lit ab màrfaga e posts e capitells.
Item I màrfaga.
Item I parell de lansolls de pocha valor.
Item I vènonova de pocha valor.
Item dues tovayes.
Item dos⁶¹ travesers.⁶²
Item I capa ab peges ab I caperó.
Item una balesta.
Item un cofí ab un perel de sabates.
Item III capdells de fill de cànem.
Item un coltel.
Item un orinal.
[...] Petro Serra textori xx ramos lane et [...]
[f. 4r] Item I flasada blanca.
Item I scudela de terra et I coledor de fust.
Item I cofa blava et un poch de cotó.

Item en altra casa le qual es d'en Torrent on cuynava lo dit Deuslosal.

Primerament I taula ampla ab sos capitells.
Item I banch.

---

59. Segueix: *de*.

60. Segueix: *eb̄r*.

61. Segueix: *eras*.

62. Segueix: ~~Item un vel~~.

Item tres ampoles e dos gots.
 Item I selona.⁶³
 Item III tauces de terra.
 Item dos gavadalls.
 Item un feres de foch.
 Item I morter de fust.
 Item I pesela e⁶⁴ II scudes de terra.
 Item un box.
 Item VI oles de terra e una⁶⁵ casola.
 [f. 4v] Item un coledor de fust.
 Item unes cardeses.
 Item una semeya.
 Item I semeyo ab un fromaga.
 Item altro semeyo ab un poch de sal.
 Item un cova.
 Item un sedàs ab lana.
 Item I cofí.
 Item I coledor.
 Item⁶⁶ I ster de fero.
 Item dos bossa culers.
 Item I lumaner.

[f. 5r] Noverint universi quod die martis octava die mensis agusti anno a nativitate Domini millesimo tricentesimo nonagesimo primo, venerabilis Guillemus Fferrari, regens baiuliam partis superioris vocate de Montechateno, attendens quod rumor et tumultus⁶⁷ esset⁶⁸ per multas civitates et loca⁶⁹ Regni Aragonis⁷⁰ contra Ebreos et Iudeos. Et cum Ebrei et Iudei civitatis Vicensis essent acceptati a dicta civitate Vicensis seu ab eorum abitacionibus⁷¹

---

63. Segueix: ~~et vuy~~.

64. Segueix: ~~set~~.

65. Segueix: ~~se~~.

66. Segueix: ~~st~~.

67. Segueix: ~~p~~.

68. Segueix: ~~per totum Regnum Aragonie et etiam~~.

69. *Et loca* interlineat sobre ~~dicti~~.

70. *Aragonis* interlineat.

71. *Seu ab eorum abitacionibus* interlineat.

ideo dictus venerabili regens pro conservacione bonorum dictorum Iudeorum accessit apud hospicium venerabile Petri de Codeyano, civis Vicensis, et in quodam hoperatorio dicti hospicii. In quo hoperatorio Salamonis ça Tora, Iudeus, faciebat suum domicilium. Et apperuit dictum ope- [f. 5v] -ratorium quod clausum erat et apperto dicto opperatorio dictus venerabilis regens fecit inventarium de omnibus bonis dicti Salomonis ça Torra, presentibus venerabilibus Petro de Codeyano et Ffrancischo de Colle, paratoribus Vicensibus, testibus ad hec, incipit facere dictum inventarium in hunc modum.

Et primo fuit invenit in dicto hoperatorio unum lectum videlicet i màrfa-ga plena de pales e posts e capitells.

Item i flasada blava ab listes blanques e vermeyes.

Item i parell de bri de cànem.

Item una vànova de pocha velor.

Item una cortina verda.

Item un matalàs e i travasser lo quals [f. 6r] dix madona Codoyana que era seu.

Item un perel de lansols.

Item una flasada blanca.

Item unes tovayes ab listes de cotó blau ab caps.

Item i gon[el]^{a72} de drap vermey olana de dona.

Item i caperó burel.

Item i caperó de mesclat de pocha valor.

Item ii spesores de pocha valor ab lurs beynes.

Item dos tirabregués olans.

Item i dageta.

Item i penera ab frosques cusida.

Item i portedora redona.

Item un cova o penera de cayes e de vergues blanques.

[f. 6v] Item i caperó vermey.

Item i bon drap obrat de seda.

Item i lansol de ceda [...] ⁷³ dues celes e miga.

Item i camissa de homa.

---

72. Tinta lleugerament esvanida.

73. Tinta esvanida.

Item⁷⁴ I senaya ab dos caperons ab alguns frosques o robisoles.
 Item un cova de vergues ab un puyeró blanch e ab unes tesores de sartra e ab altrás robiroles.
 Item un sach blanch olà de ome.
 Item un gramala de pocha velor.
 Item i ma[n]to burel de pocha velor.
 Item i sach de portar⁷⁵ blat de pocha velor.
 [f. 7r] Item una ampola gran de vidra.
 Item dos libre[s] de jueus.
 Item un deblaret ab alcunes robes ligat.
 Item una portedora manera.
 Item i ampoleta petita e un embudet petit.
 Item i berit⁷⁶ petit pot colar antro dues bótes.
 Item una bóta larga.
 Item un⁷⁷ cumaner de fust.
 Item un scriptori ho estoig de libres.
 Item una belestá e un troch.
 Item un sach de canemàs.
 Item i lumaner.
 Item flassada de Aragó.
 Item un teuler de jugar.
 [f. 7v] Item i banch.
 Item en una bara les coses següens:
 Primerament una capa listada.
 Item i pèl de desos de cunills.
 Item i jupó.
 Item un vila de tenat ab alcunes vies de fres.
 Item i gramayla de burel pocha e pèl rassa.
 Item una gonela de blau clar.
 Item i cota de dona de burel [...] de vermey.
 Item un matel de palmela blava ab cometa vert en les vores.
 Item i gramaya de blau clar.

---

74. Segueix: *dos*.

75. Segueix: *pa*.

76. Paraula de difícil lectura.

77. Segueix: *s*.

[f. 8r] Item i manto de burel nou.

Item i mantalina blava.

Item i gonela de burel dona.

Item i cota o curtapeu de Malines vermeles.

Item i cota blava stuca de dona.

Item i cota blava ab pells de ayells blanca dona.

Item i gramala blava d'una color.

Item i gramala blava nova.

Item i gramala blava scura de jueu ab roda vermela.

Item i gramala mesclada⁷⁸ ab roda de vermey de jueu.

Item i parell de calses negres ab un caparó blau.

[f. 8v]⁷⁹ Item i mantalina negra.

Item una cofa o bereta de burell.

Item i casa tenchada ab clau la qual fo segelada ab lo segel del sag en Ferrer Masana.

Item altra caxa pegada tenchada ab clau le qual fo segelada ab lo dit segel.

Item uns motlos de menegar.

Item una caxa plena de robes le qual fo ligada ab una cordeleta e segelada.

Item una casa plana buyda.

Et hiis per actis dictus venerabile Regens clausit dictum operatorium et segellavit clausitis dictis operatorii cum sigillo dicti sagionis.

2

1391, agost, 11

Conversió al cristianisme de les quatre jueves i dos jueus que restaven a Vic.

ABEV, ACF-505, f. 199v. Vegeu la figura 2, al final de l'annex.

Publicat en CORBELLA, *L'aljama de jueus de Vic*, p. 215.

Die veneris, XI die mensis augusti dicto anno a nativitate Domini
M CCC XC primo receperunt sacrum babtisma quatuor Iudaei et due Iudaeae,

---

78. Segueix: de.

79. Segueixen dos folis en blanc.

qui et quae tantum erant tunc habitantes civitatis Vicensis. Et illo eodem anno fuerunt omnes Iudaei et Iudaeae Barchinonenses et multorum aliorum locorum regni Aragonae et principatus Cathaloniae conversi ad fidem catholicam, et sacrum receperunt bap̄tisma exceptis paucis, secundum numerum aliorum, qui pauci fuerunt per Cristianos occisi.

[*Al marge dret, dibuix d'una dona.*]

Annex 2. Llista dels conversos de la comunitat jueva de Vic (1264-1399)

<i>Nom del convers o de la conversa</i>	<i>Nom quan era jueu o jueva</i>	<i>Any</i>
Mateu de Camprodon		1264
Jaume de Murga / Jaume Çentiga	Mossons, fill de David Canviador	1307
Bernat Tresb�ns / Pere Andreu, draper	Fill de Salomó Vidal	1354, 1371
Francesca	Filla de Salomó Vidal	
Francesc Vidal, jutge ordinari	Fill de Salomó Vidal	1366
Pere Bernat	Baró Prohençal	1372
Constança		1388
Flor Prat	Astrugona, dona de Vidal Maimó	1399
Margarida	Filla de Vidal Maimó i la conversa Flor Prat	1399
Bernat de Minyana, sastre	Fill de Vidal Maimó i la conversa Flor Prat	1399

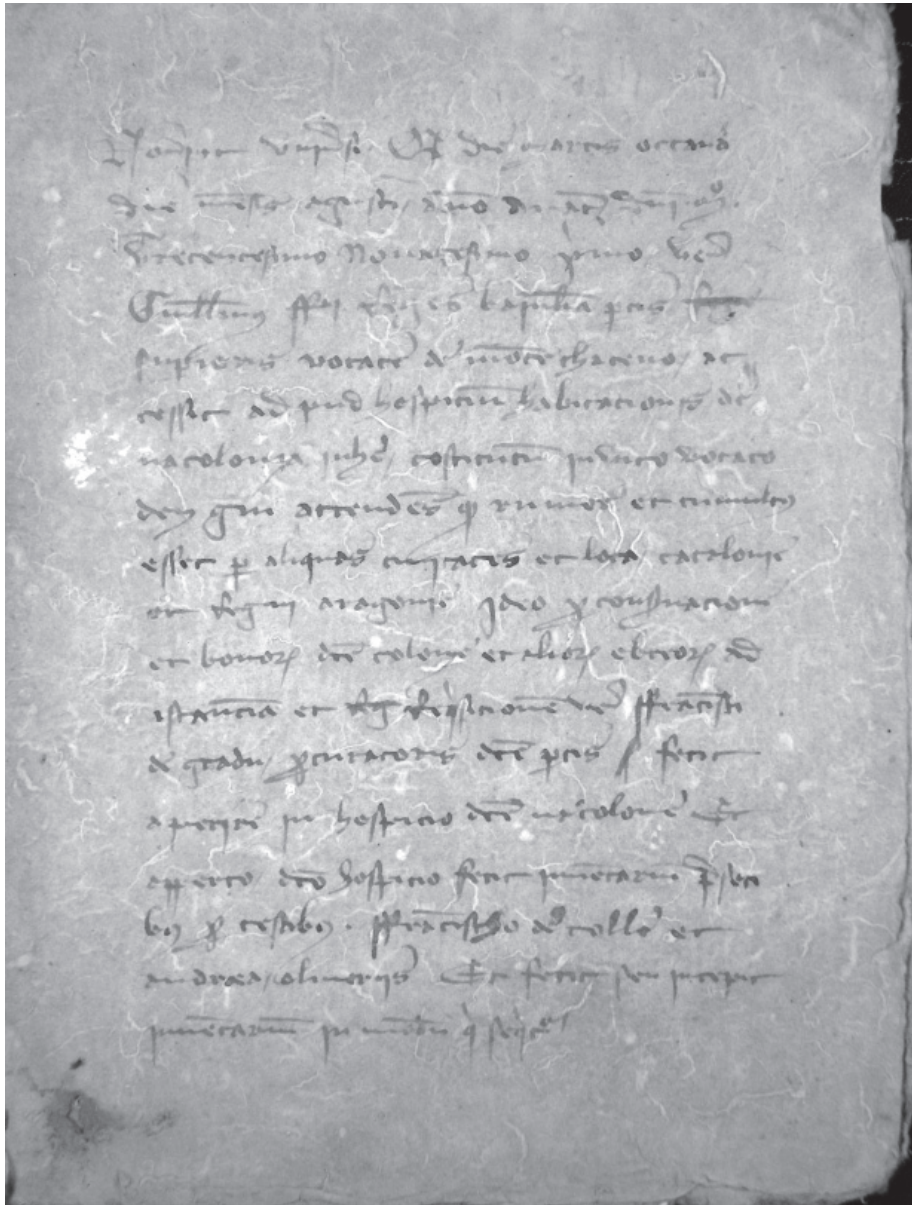

FIGURA 1. Primer foli de l'inventari de l'any 1391.

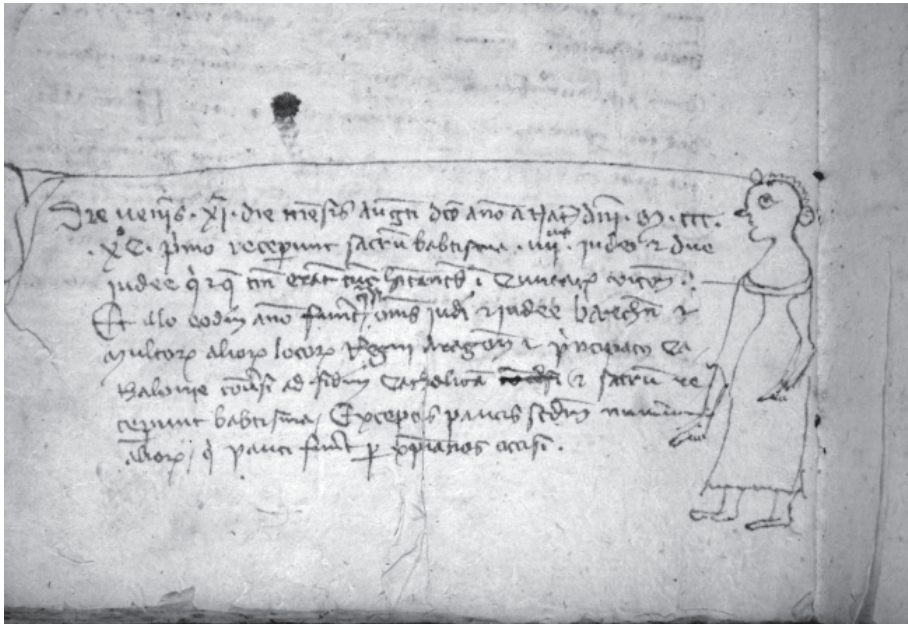

FIGURA 2. Document de la conversió dels darrers jueus vigatans, amb el dibuix d'una dona al marge.